

JÓKAI ANNA
**Az „éltető eszme”:
 Széchenyi halhatatlansága**

„Az idő több, mint pénz” – a politikai törekvéseiben lassan elmagányosodó Széchenyi fogalmaz így, ilyen tömören, 1845 után. Ezzel tagadja a részvétlenek öngazolásra szolgáló nyegle közhelyét, amit napjainkban is könnyedén odavetnek: „Hja, az idő pénz!” Nem érünk rá a testi-lelki nyomorúságban vergődő embertársainkat meghallgatni, csitítva saját életsodrásunkat. Figyelni egy nemzet akadozó ritmusú szívdobbanását, diagnosztizálni a bajt, és a gyógyítást felelős terápiával vagy radikális beavatkozással megkísérelni. Hiszen „hajtani” kell. Gyűjtögetni, ügyeskedni – már akinek sikerül. Siklani a felületen, a gonosz hátszeleknek is örvendezve, ha éppen a silány versengésben előbbre röpitenek. „Az idő pénz” – korunk kedvelt jelszava pengeéles indok a közönyre. Látszat-igazság, amit a megrendült, de nem eltompult elméjű Széchenyi 1858-ban, a politikában is veszélyesnek tart. A Bach-rendszer felmentő, dicsőítő röpiratra az *Ein Blick*-ben így válaszol:

„Semmi nem okoz annyi bajt a világon, mint egy hazugság, ami hasonlít az igazsághoz.” S bár százötven éve hangzott el ez a mondat, sajnos, ma még aktuálisabb, mint valaha... Széchenyi halála tehát nem megsemmisülés, hanem az idő kicselezése, fészekrakás a jövőendőben. Arany János is így tudja:

*„Nem hal meg az, ki milliókra költi
 Dús élete kincsét, ámbár napja múlt;
 Hanem lerádván, ami benne földi,
 Egy éltető eszmévé finomul...”*

Az eszmét a kiüresedéstől óvni kell – illetőleg a hivatásos kiüresítőket, eltorzítókat kell távol tartani tőle; megkülönböztető jelzőjét pedig komolyan venni: éltető s nem pusztító eszméről beszélünk.

Mert a rögeszme a gondolat elrákosodása. Az eszmenélküliség, a nihil krónikus immunhiány. Az erőszak hirdetői a létfeladat terroristái. Az alapeszme kilúgozása viszont éppenséggel a létfeladat szabotálása.

Az alapeszme: a világ, a nemzet, az ember tökéletesítése, a teremtő szándék beteljesítése az Univerzumban – alkotó hozzájárulás a „nagy műhöz”. A zseniális tervrajz, a már réges-rég megkezdett építkezés további munkásokra vár. A tervrajz ismeretében, természetes anyagokból, a „munkavezetők” vérét nemegyszer belekeverve a megtartó habarcsba. Társ-szellemek dolgoznak: egyaránt óriások, de más és más fázisban meghatározó a

szerepük. Kossuth ideje – a forradalom – már nem Széchenyié. Széchenyi ideje – a reformtörekvések – még nem Kossuthé. Széchenyit alkata Vörösmartyval rokonítja, Kossuth jelleme inkább Petőfié. Petőfi már 1847-ben is a háborút hívja:

*„Háború volt mindig éltem
 Legszebb gondolatja
 Háború, hol vérét a szív
 Szabadságért ontja”*

Kínálkozik az árulók hóhérének.
 Vörösmarty igazi hangja az 1850-es *Előszó*.

*„...a vész kitört. Vérfagylaló keze
 Emberfejekkel labdázott az égre
 Emberszívekben dúltak lábai...”*

S az új tavasz, a hazug hölgyfodrász „hová tevő boldogtalan fiait?”

Széchenyi félelmei beértek. De Kossuth nélkül nem teljesül be a történelem akarata. Szükségszerű volt – éppen feladatukból kiindulva – szembeállításuk ideleenn. De éppoly törvényszerű, hogy odafenn már kéz a kézben várakoznak. Mint ahogy Petőfit és Vörösmartyt is egybeöleli Arany János bölcsessége, a nem-felejtő túlélő rezignációja.

Széchenyi önmagán okozott vérző sebeket – éji óráiban; ezt a kipréselt vért áldozta fel nappalaiban a haza oltárán. Kossuth inkább ellenségei vérével tartósította a falakat. Széchenyi végletes önmarcangolása és Kossuth néha túlzó maga-bizonyossága ugyanazt a célt szolgálta: erőt meríteni, ki-ki a személyes lelkének meghatározottsága szerint.

A forradalom és szabadságharc Kossuth elméjét eufóriássá duzzasztotta – hogy aztán hosszú áramszünetben éljen. Széchenyi elméjét ezidőre az Isten irgalmasan leszedálta, s csak a bukás után, a nyilvánvaló önkény korában, 1856-ban helyezte újra magasfeszültségű áram alá.

Széchenyi kétségbeesése közepette is a harmóniát keresi a vezetettek és vezetők, a nép és a hatalom képviselőinek viszonyában. Ehhez azonban egészséges világlátás szükségeltetne, mindkét fél részéről – ami nincs. Közvetlenül halála előtt írja: „Ha azonban a népek rövidlátással vannak megverve, a hatalmon levők pedig egyenesen vakok, akkor a harmónia megteremtése némiképp bizony meghaladja az emberi erőt, s ilyenkor dönt a véletlen, a világszellem, a magasabb lény, a fátum, az Isten – már ahogy ki-ki hite, nézete és ösztönei szerint értelmezi” (*Diszharmónia és vakság*). A „fent” és a „lent” élők, az emberállapot éretlen vagy kóros állapotában nem kibékíthetőek.